

מבט על, גיליון 265, 21 ביוני 2011

ארצות הברית ומערכת הסיכול הממוקד

יורם שוייצר ועינב יוגב*

פעולת הקומנדו שביצעה במאי השנה יחידת "אריות הים" האמריקנית בלב פקיסטן ושבח חוסל אוסאמה בן-לאדן, מנהיג אל-קאעדה, העלתה לכוותרות את מדיניות החיסולים הממוקדים בה נוקטת ארצות הברית במערכה נגד הטרור. יחידה זו כבר הייתה מעורבת בעבר בפעולות קומנדו מסוג זה נגד בכירי אל-קאעדה כאשר בספטמבר 2009 חיסלו אנשיה בפעולה קרקעית, שהתבצעה בסומאליה, את צלאח עלי סלאח נבהאן, אחד ממפקדי אל-קאעדה בסומאליה. נבהאן, היה שותפו של פאזול מחמד עבדאללה, שחוסל אף הוא לפני שבועיים, הפעם על ידי כוחות הביטחון הסומאליים. פאזול היה מבוקש על ידי ארצות הברית בשל מעורבותו בפיגועי ההתאבדות של אל-קאעדה בשגרירויות שלה בקניה וטנזניה ב-1998 ובשל מעורבותו כמפקד, לצד נבהאן, בפיגוע המשולב שביצע אל-קאעדה בקניה בשנת 2002. פיגוע זה כלל ניסיון להפיל באמצעות ירי טילי נ"מ מטוס נוסעים של חברת התעופה "ארקיע" שהמריא בדרכו מקניה לישראל ופיגוע התאבדות שבוצע במקביל במלון פרדייס מומבסה, שגרם למותם של 15 בני אדם, בהם שלושה ישראלים. יעד מרכזי נוסף של פעולת הסיכול הממוקד האמריקנית, שחוסל בראשית יוני בפקיסטאן, הפעם בפעולה מהאוויר, היה אליאס הקשמירי, שפעל גם הוא ביחידת פיגועי חו"ל של אל-קאעדה לצד היותו מפקד מבצעי בכיר בארגון ג'יהאד פקיסטאני. שמו של הקשמירי נקשר לתכנון התקפות טרור רצחניות במיוחד בהודו, בפקיסטן ובאירופה.

חיסולים אלו מהווים חלק ממערכה גלובאלית אינטנסיבית של לוחמה נגד הטרור העולמי בראשות אל-קאעדה ושותפיו, בה פתחה ארצות הברית מיד לאחר מתקפת ה-11 בספטמבר 2001, ובמהלכה הסתבכה במלחמה קונבנציונלית ובמערכות תת קונבנציונליות נוספות, ממושכות, יקרות, ועקובות מדם בכמה מדינות. מורכבותה והתמשכותה של המערכה נגד הטרור יצרה בדעת הקהל תחושה כי הטרוריסטים מצליחים להתל במעצמה הגדולה בעולם ובשותפיה. אולם, בחינה קפדנית של אסטרטגית הלוחמה בטרור, ובמיוחד התנהלותה המבצעית של ארצות הברית, מצביעה על כך כי הפעלת אמצעים טכנולוגיים במשולב עם טיפוח מקורות אנושיים לצד פעילות של כלי טייס בלתי מאוישים חמושים, אפשרו לאמריקאים לבצע תקיפות ממוקדות יעילות בתוך שטחים בהם חופש התנועה של הכוחות הקרקעיים שלה מוגבל. באופן זה הצליחו ארצות הברית ובעלות בריתה לחסל או ללכוד את מפקדי היחידה המיוחדת של אל-קאעדה האחראית לביצוע פיגועים בחו"ל, ולסלק בזה אחר זה מפקדים צבאיים בכירים נוספים ואת מרבית הפעילים הבכירים של אל-קאעדה ושל שותפיו המרכזיים מהטאליבאן, ומארגונים ורשתות טרור אחרות, שפועלות בגזרת אפגניסטן-פקיסטאן. במקביל, הצליחו ארצות הברית ובעלות בריתה לסכל בעודם באיבם את רוב ניסיונות הפיגוע של אל-קאעדה ופעילי הג'יהאד העולמי ברחבי העולם.

למרות המחאה הנשמעת לאחרונה, בעיקר באפגניסטן ובפקיסטאן, נגד הסיכולים מן האוויר בשל הפגיעה באזרחים בלתי מעורבים - פגיעה הנגרמת הן בשל מנהגם המכוון של ארגוני הטרור לחסות בקרב אוכלוסייה אזרחית והן כתוצאה מטעויות אנוש - אימצה ארצות הברית, מובילת המאבק נגד אל-קאעדה ושותפיו, דפוס פעולה זה באופן מובהק ופומבי ומיישמת אותו במיוחד במערכות התת-קונבנציונליות אותן היא מנהלת בזירות אלו. יתר על כן, האמריקאים נערכים לאחרונה להגביר את השימוש בסיכול הממוקד מן האוויר גם בתימן חסרת היציבות הפוליטית,

* עינב יוגב היא עוזרת מחקר בפרויקט הטרור במכון למחקרי ביטחון לאומי

המסומנת כזירת עימות מרכזית נוספת על רקע פעילותו המוגברת של "אל-קאעדה בחצי האי ערב". ארצות הברית, שכבר לפני כעשור השתמשה בסיכול ממוקד ספוראדי במדינה זו, שבה לאחרונה להפעילו כשניסתה לחסל מהאוויר את אנואר אל עולאקי, איש דת מוסלמי רדיקאלי ובכיר "אל-קאעדה בחצי האי ערב".

הביקורת הרפה המושמעת רק לעיתים רחוקות ברחבי העולם לנוכח מסע הסיכולים הממוקדים האינטנסיבי שמבצעת ארצות הברית בולטת במיוחד אל מול הגינויים החריפים להן זכתה ישראל כאשר נקטה במדיניות כזו. כזכור, במשך עשרות שנים נאבקה ישראל בטרור שאיים על חיי תושביה ובמהלכן עשתה שימוש מושכל ומידתי בכלי הסיכול הממוקד נגד מנהיגי טרור בולטים בלבד. הטרור הרצחני ורחב ההיקף שבוצע נגד אזרחיה במהלך האנתפאדה השנייה, ובא לידי ביטוי במיוחד בטרור המתאבדים, הביא את ממשלת ישראל להרחיב ולפתח את השימוש בכלי המבצעי הזה ולכוונו נגד הבולטים והמסוכנים שבין מתכנניו ומבצעיו. לסיכול הממוקד היה חלק מרכזי, אם כי לא בלעדי, בהצלחתה של ישראל למגר את טרור המתאבדים ולהוציא את העוקץ מהפעילות האלימה שאפיינה את השנים הראשונות של האנתפאדה השנייה תוך מניעת אובדן חייהם של אזרחים רבים. יתרה מזאת, השימוש בסיכולים ממוקדים הוסדר על ידי בית המשפט העליון והותר אך ורק נגד מי שהובהר מעל לכול ספק כי עוסקים באופן פעיל בטרור. מיותר לציין, כי ביקורת דומה לא הושמעה לאחר חיסולו של בן-לאדן על ידי ארצות הברית ואף לא בעקבות חיסולם של שאר בכירי אל-קאעדה, ארגון הטרור הקטלני ביותר בהיסטוריה האנושית, אשר נתפשים כאיום גם על ביטחונה ויציבותה של הקהילה הבינלאומית. יתר על כן, האיום הברור שהושמע מפי בכירים בארצות הברית, כי איימאן אל-זואהירי, שעל בחירתו הרשמית למחליפו של בן לאדן נמסר בתחילת יוני 2011, בהודעה פומבית של הארגון, הינו יעד לחיסול, מבהיר כי אין בכוונת ארצות הברית ושותפותיה לחדול ממדיניות זו. הפעילות המתואמת של רבים משרותי הביטחון בעולם, כולל ממדינות יריבות המשתפות פעולה אד-הוק, מבהירה כי למרות דילמות משפטיות ומוסריות, וקיומן של מגבלות חוקיות, השימוש בסיכול ממוקד, כאשר זה נעשה בתבונה ובמדויק, הוא כלי יעיל וחיוני, ולפיכך לא ניתן לוותר עליו כחלק מארגז הכלים העומד לרשות מדינות דמוקרטיות במלחמתן נגד טרור. עם זאת ברור, כי חובה על מקבלי ההחלטות ודעת הקהל במדינות דמוקרטיות להבין שבעיית הטרור העולמי אינה יכולה להיפתר באמצעות כלי מבצעי יחיד, יעיל ככל שיהיה, גם אם תועלתו המבצעית מוכחת, זאת בשל הפגיעה האפשרית בחפים מפשע גם כאשר הדבר נגרם ללא כוונה תחילה. אימוצו של כלי הסיכול הממוקד מחייב אפוא תמיד הפעלה מושכלת, מפוקחת ונתונה לבדיקה וביקורת מתמדת מצד המדינה התוקפת. על בדיקה כזו להתייחס לרמת האיום הקונקרטי הנשקפת מנשואי פעולות החיסול והנסיבות בהן הם פועלים תוך שיקול מעמיק של ההשלכות קצרות וארוכות הטווח על המדיניות הכוללת של הלחימה בטרור.